

گوتی‌ها

نویسنده: یزدان صفایی

آشوریان از گوتی‌ها با نام «قوتی» یاد کرده‌اند. [۱] واژه‌ی گوتی فقط در هزاره دوم و سوم پیش از میلاد به کار می‌رفته است و به یک گروه قومی مشخصی گفته می‌شده و سپس‌تر این اصطلاح به اقوام گوناگونی که در شمال و شرق بابل زندگی می‌کردند، گفته شده است و گستره جغرافیایی مشخصی را شامل نمی‌شده است. در هزاره نخست پیش از میلاد، همه اورارتویان مردم ماننا و ماد را «گوتی» می‌نامیدند و فقط گاهی در کتیبه‌های سارگون دوم، مادها از گوتیان مشخص شده‌اند. [۲]

خاستگاه

بخشی از خاک ماد در هزاره سوم پیش از میلاد، جزو منطقه‌ای بود که منابع کتبی به آن اشاراتی دارند. آثاری به زبان سومری و هوریانی در دست است که در آن‌ها آمده که، در کوهپایه‌های غربی زاگروس و در آنجایی که بعدها ماد غربی تشکیل شد، قبایل هوریان Hurrians، لولوبیان Lullubians و گوتیان و دیگر اقوامی که با عیلامیان قرابت داشتند، زندگی می‌کردند. [۳] از گستردگی قلمرو پادشاهان گوتی، آگاهی چندانی در دست نیست. [۴]

گوتی نام مردمانی بوده است که در همان هزاره سوم و دوم پیش از میلاد در شرق و شمال غربی منطقه سکونت لولوبی‌ها (در منطقه آذربایجان و کردستان) می‌زیسته‌اند. [۵] همچنین محل سکونت آن‌ها، در شمال، شمال غربی و شمال شرقی لولوبی‌ها، ذکر شده است. [۶]

مردم سراسرناحیه‌ای که از ارومیه تا بخش علیای رود دیاله ادامه داشت، لولوبی و گوتی‌ها بودند، لولوبیان در نقاط غربی و گوتیان در نواحی شرقی سکونت داشتند. [۷]

در ادبیات کهن، عقیده شایعی وجود داشت که سرزمین آن‌ها را با جبال «جودی داغ» در شمال آشور یکی می‌دانست. در هزاره اول پیش از میلاد، همه اورارتویان و مردم ماننا و ماد را «گوتی» می‌نامیدند. [۸]

منابع آشوری، گاهی این نام را بر بخشی پهن‌اور اطلاق می‌کند که شامل همه ساکنان زاگروس بوده است، فقط گاهی در کتیبه‌های سارگون دوم، مادهای ایرانی زبان، از «گوتیان» متمایز و ممتاز گشته‌اند. [۹]

تاریخ

گوتی‌ها در مجموع، با ۲۰ یا ۲۱ پادشاه، ۱۲۵ سال بر بین‌النهرین فرمان راندند. [۱۰] در آثار بازمانده از هزاره اول پیش

از میلاد، نشانه‌ای از موجودیت مستقل گوتی‌ها در دست نیست، زیرا منابع آشوری آن روزگار، بنا بر رسم متداول از واحدهای کوچک سیاسی نام می‌برد، و از افراد و مردمی که به قبایلی منسوب هستند، ذکری به میان نمی‌آورد. [۱۱]

نام گوتیوم در رساله‌ای جغرافیایی که دبیران بعد از ساراگن درباره گستره امپراتوری او نوشته‌اند، به چشم می‌خورد. [۱۲] گوتی‌ها در سده بیست و سوم پیش از میلاد، در زمان سلطنت نارام - سین پادشاه اکد، که در آن روزگاران سراسر بین النهرین را تا کوه پایه‌های زاگروس و ارمنستان و جبال توروس در آسیای کهن زیر فرمان داشت، در صحنه تاریخ پدیدار می‌شوند. عیلام و احتمالاً بخشی از سوریه را نیز در اختیار داشتند. بنا بر روایات تاریخی اکدی، نارام - سین پادشاه اکد ظاهراً در اواخر دوران سلطنت خود، ناگزیر به جنگ با گوتی‌ها شد و در ضمن پیکار با آنها از پای درآمد. یاکوبسون Jakobson سومرشناس دانمارکی، حدس می‌زند که انریدواویر Enridavazir، پادشاه گوتی‌ها، پس از غلبه بر نارام - سین توانست در بخش جنوبی بین النهرین نفوذ کند و نیپور Nippur، شهر مقدس سومریان را به تصرف در آورد، و در آنجا کتیبه‌ای را که کاتبان اکدی برای او تحریر می‌کردند، بر پا سازد. [۱۳] شاید بتوان مهم‌ترین دلیل پیروزی گوتی‌ها بر اکدی‌ها را در برتری سلاحی آنها دانست، لشکریان اکد که بیشتر از داوطلبان بودند، سلاحشان بسیار بدوی و شامل کلاهخود از مس، و کمان و تبرین بوده است. به نظر می‌رسد که سران گوتی‌ها، ضمن حمله به اکد، توانسته بودند که اتحاد بزرگی از قبایل را فراهم آورند. [۱۴] در این نبرد گوتی‌ها با لولوبی‌ها متحد شده بودند. [۱۵]

با وجود این، «شارکالی شاری» sharkalisharri فرزند نارام - سین، وضع را به سود خویش بهبود بخشید و به هر تقدیر، اراضی خاص خود، یعنی بین النهرین را، حفظ نمود و سارلاگاب Sarlagab، پیشوای گوتیان را اسیر ساخت. [۱۶] این قوم حدود یک صد سال بر مناطق تحت تسلط اکد حکومت کردند. [۱۷] انگیزه گوتی‌ها برای نبرد با بایبان می‌تواند در فشارهای دولتهای میان رودان در هزاره سوم پیش از میلاد [۱۸] و پیشرفت‌ها و پیروزی‌های اینشوشیناک، شاه ایلامی بر اکد دانست. [۱۹]

از اواخر تسلط گوتی‌ها بر بابل، به تدریج نهضتی برای اخراج آنان به رهبری سلسله جدید اور U2 ایجاد شد. پادشاهان جنگجوی بابل به حمله پرداختند و قدرت آنان را در هم شکستند [۲۰] رو به ضعف رگتن گوتی‌ها در پایان سده بیستم پس از میلاد باعث شکست آنها و برگشتشان به کوههای کردستان و آذربایجان شد. و احتمالاً در آنجا با لولوبی‌ها نیز دچار درگیری شده باشند. [۲۱]

در سال ۲۲۳۰ ق. م. سلسله سارگونی به وسیله کوه‌نشینان بربر گوتی از سمت شمال غربی منقرض شد، و از سال ۲۲۳۰ ق. م. ت حدود ۲۱۲۰ ق. م. هم سومر و اکد تحت سلطه گوتی‌ها درآمدند... اکدی‌ها و سومری‌ها بلاخره گوتی‌ها را بیرون رانده و طردشان کردند. [۲۲] در واقع منجی و رهاننده اکد و نیز سومر یک نفر اکدی نبوده، بلکه سومری بوده است. این شخص «اوتوکه‌گال Utukegal» از اهالی اوروک بود که حدود ۲۱۲۰-۲۱۱۳ ق. م حکومت می‌کرده است. [۲۳]

زبان

مدارک کم و بیش موثقی درباره زبان این اقوام در دست است که نشان می‌دهد که زبان آنها منحصرأ به عیلامی مربوط بوده است. [۲۴] و خویشاوند آن، اما متمایز از آن بوده است. [۲۵] درباره زبان ایشان بسیار اندک می‌دانیم و تنها حدود بیست نام گوتی در متون پادشاهان سومر به ما رسیده است. [۲۶]

زبان گوتیان تا اندازه‌ای به زبان هوریاویان نزدیکی داشته است، به ویژه ساختار آوایی اسامی شناخته شده گوتی مؤید این نکته است. [۲۷]

پانویس

- ۱- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، رقیه بهزادی، روبه ۱۹۲.
- ۲- تاریخ ماد، روبه ۱۰۳-۱۰۴.
- ۳- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۱.
- ۴- ایران از آغاز تا اسلام، روبه ۴۶.
- ۵- اطلس تاریخ ایران، روبه ۲۵.
- ۶- پادشاهی ماد، روبه ۶۶.
- ۷- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۱.
- ۸- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۱ و ۱۹۲.
- ۹- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۲.
- ۱۰- تاریخ و تمدن بین النهرین، جلد اول، روبه ۱۰۷.
- ۱۱- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۱.
- ۱۲- ایران در سپیده دم تاریخ، روبه ۲۶.
- ۱۳- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۲.
- ۱۴- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۲.
- ۱۵- ایران از آغاز تا اسلام، روبه ۴۰ و ۴۱.
- ۱۶- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، روبه ۱۹۲.
- ۱۷- تاریکی هزاره‌ها، روبه‌های ۲۹۱ تا ۲۹۳.
- ۱۸- ایران از آغاز تا اسلام، روبه ۲۸ و ۲۹.
- ۱۹- ایران از آغاز تا اسلام، روبه ۴۰.
- ۲۰- ایران از آغاز تا اسلام، روبه ۴۴-۴۵.
- ۲۱- پادشاهی ماد، روبه ۹۷.
- ۲۲- تاریخ تمدن، توین‌بی، روبه ۸۳.
- ۲۳- تاریخ تمدن، توین‌بی، روبه ۱۰۲.
- ۲۴- قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران، رقیه بهزادی، روبه ۱۹۱.
- ۲۵- ایران در سپیده دم تاریخ، روبه ۳۰.
- ۲۶- پادشاهی ماد، روبه ۹۶.
- ۲۷- پادشاهی ماد، روبه ۹۷.

کتاب نامه

علی‌یف، افرار. ۱۳۸۸. پادشاهی ماد. ترجمه کامبیز می‌ربها، تهران: ققنوس.
کامرون، جرج. ۱۳۷۲. ایران در سپیده دم تاریخ. ترجمه حسن انوشه، تهران: علمی و فرهنگی.

توین بی، آرنولد. ۱۳۶۶. تاریخ تمدن. ترجمه یعقوب آژند. تهران: مولی.
بهزادی، رقیه. ۱۳۸۶. قوم‌های کهن در آسیای مرکزی و فلات ایران. تهران: طهوری.
گیرشمن، رومن. ۱۳۵۵. ایران از آغاز تا اسلام. ترجمه محمد معین، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
. دیاکونوف، ایگور. ۱۳۵۷. تاریخ ماد. ترجمه کریم کشاورز. تهران: پیام.
مجیدزاده، یوسف. ۱۳۸۸. تاریخ و تمدن بین‌النهرین، جلد اول. مرکز نشر دانشگاهی.
اسکندری، ایرج. ۱۳۷۷. در تاریکی هزاره‌ها. به کوشش علی دهباشی. تهران: قطره.
مجموعه مؤلفین، ۱۳۸۷. الطلس تاریخ ایران. سازمان نقشه برداری کشور.